

Píše Michael Špirit

(E*forum, 14. 01. 2015)

Bez jednoho dne přesně před rokem jsme tu v souvislosti s nadcházejícím výročím Hrabalových 100. narozenin rekapitulovali podobu a význam autorových Sebraných spisů, jak je v letech 1991–1997 vydal tým editorů v nakladatelství Václava Kadlece Pražská imaginace. Během nastalého roku pak došlo k hrabalovským aktivitám různého druhu. Nejdůstojnější z nich byla zřejmě výstava PNP v letohrádku Hvězda od dubna do srpna, přesunutá pak od září do listopadu do Literárního domu v Berlíně a v adaptované podobě chystaná letos od února do dubna pro Literární archiv v bavorském Sulzbach-Rosenbergu; z výstavy vycházela též obrazová publikace dokumentů Hlučná samota – 100 let Bohumila Hrabala (v němčině modifikovaná pod titulem Wer ich bin. Bohumil Hrabal: Schriftsteller – Tscheche – Mitteleuropäer).

Nejnáročnějšího a nejzávažnějšího počínu se čtenáři dočkali na konci kalendářního roku Hrabalova výročí. Nakladatelství Mladá fronta, výhradní majitel autorských práv, vydalo první svazek nově koncipovaného relativního celku spisovatelovy tvorby (údaje na přebalu a deskách knihy se v návrhu Zdeňka Zieglera s výřezem podobným jako u českých Kafkových spisů doplňují, v úplnosti jsou v patitulu, na titulním listu a v tiráži: **Spisy 2. Skřivánek na niti. Povídky**). Svůj záměr zveřejnila MF zhruba před rokem. Formulovala ho ústy svého redaktora poněkud konfuzně: řeč byla jak o „čtenářsky vstřícném výboru“, tak o „souborném, nikoli kritickém vydání“, o „vydání čtenářsky zajímavém, přehledném a uživatelsky přístupném“, o „kompletu“, resp. o tom, „co je skutečně pro Hrabala podstatné, nepominutelné a čtenářsky vděčné“. Terminologická nejistota propletená s reklamními slogany budila spíše obavy než dychtivá očekávání, ale ze zveřejněného rozvrhu a z prvního vydaného svazku je možné mít v zásadě radost.

Nakladatelství se rozhodlo, že nebude reeditovat ani devatenáctisvazkové Sebrané spisy z let 1991–1997, ani nepřistoupí k jejich revizi; zamítalo také možnost rozvrhnout soubor díla odlišně či postavit se k jazyku autorových textů jinak, nebo připomenout Hrabala nějak vyhraněně podaným výborem. Podoba výsledku se nejvíce přibližuje reedici spisů z Pražské imaginace: jde v zásadě o přeuspořádaný výbor z nich, který vynechává jen polovinu sv. 12 (sebereflexivní projevy), celé svazky 16 (Hrabalem adaptované cizí texty) a 17 (rozhovory), a z prvních tří sestaví výběr. Sedmisvazkový projekt přijatelným způsobem představuje chronologický vývoj autorovy tvorby a zvýrazňuje žánrově příbuzné tvary, které sdružuje do jednotlivých knih. – Za sporné pokládám jen rozhodnutí pojmenovat čtyři svazky z nové řady názvem, pod nímž v Hrabalově bibliografii knižních prací už figurují jiné obsahy. Pro budoucí literaturu předmětu tím vzniká zbytečná nebo otravná nutnost doplňovat názvy Skřivánek na

nití, Rukověť pábitelského učně, Pojízdna zpovědnice a Ze zápisníku zapisovatele vždy datací nebo dovětkem, že jde o titul z mladofrontovních Spisů, a nikoli o to, co bylo citováno v hrabalovské literatuře do roku 2014; v případě tří posledně uvedených titulů je taková volba zhola nepochopitelná, neboť jde současně o názvy 8., 14. a 18. svazku Sebraných spisů z let 1991–1997.

Česká literatura po roce 1945, resp. literární život v dané době není bohatý na různě rozvržené celkové řady děl významných spisovatelů, a pokud už k nějaké úhrnné vydavatelské bilanci dojde, je daný autor „vyřízen“ minimálně na několik desetiletí. Vybočují-li z tohoto skličujícího pravidla výjimky, pak jsou dány nebo zapláceny tím, že vícere soubory jednoho autora jsou koncipované v podstatě nesrovnatelně (Orten, Wolker, K. Čapek, Seifert, Poláček, Hašek, Halas, Hejda), nebo jsou nedokončené (Vančura, S. K. Neumann, Řezáč), anebo je z politických důvodů nejméně jeden z nich realizován v omezeně dostupném strojopisném samizdatu či v exilových vydáních (Deml, Patočka, Reynek, Zahradníček). Nezapomněl-li jsem na nikoho, pak ze spisovatelů 20. století, jejichž tvorba byla kdy představena ve více než jedné souhrnné edici – a při vědomí, že u dvojích spisů Vladimíra Holana jde o revizi téhož edičního činu –, lze jmenovat jen Ivana Olbrachta a společné práce Voskovce a Wericha. V obou případech ale ani jedno z vydání nepretenduje na soubor všeho, čím se dotyční autoři nobilitovali jako spisovatelé. Bohumil Hrabal se tak v novodobé literatuře stává prvním, jehož dílo bude v poměrně krátké době vydáno opakovaně v různé podobě. (A protože před několika týdny vyšel první svazek nových Básnických spisů Egona Bondyho, je možné říci, že i v tomto ohledu koncentrovala strojopisná Edice Půlnoc na počátku padesátých let 20. století opravdu neobyčejné autory.) – Odlišnost vydavatelských přístupů k textům jednoho autora, jsou-li tyto přístupy dobře argumentovány, přispívá vždy ku prospěchu věci: tříbí literárněhistorická pojetí, oživuje vydavatelskou kulturu, osvobozuje text z autoritativního výkladu, jenž je v malém českém prostoru implicitně očekáván nebo předpokládán. Výroky o tom, „co je skutečně pro Hrabala podstatné, nepominutelné“, jsou proto „skutečně“ nesmyslné.

Současná řada se textově opírá o znění z let 1991–1997 (a revizi čtení výchozích verzí ponechává „příštímú kritickému vydání“). V tiráži nově publikovaného svazku, který přináší povídkové knihy z šedesátých let 20. století (Perlička na dně, Pábitel, Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet a Morytáty a legendy), jsou sympaticky uvedeni editoři podepsaní pod příslušnými díly Sebraných spisů z devadesátých let (Jiřina Zumrová u 4. svazku Pábení a již zesnulý Karel Dostál u sv. č. 5 Kafkárna). Jako současní, „praktikující“ vydavatelé mladofrontovních Spisů figurují Václav Kadlec, Claudio Poeta a Jiří Pelán, což vazbu na Sebrané spisy z Pražské imaginace, pro něž první dva jmenovaní odvedli největší kus vydavatelské práce, ještě posiluje. Tuto skutečnost vítáme zejména ve světle počínání Mladé fronty posledních deseti let, kdy se při vydávání jednotlivých Hrabalových knih existence Sebraných spisů buď prakticky obcházela, nebo v redakčních či nakladatelských údajích zamlčovala. – V otázce volby výchozího textu nechávají nové Spisy bohužel nezodpovězenou otázku pravopisné úpravy. Nepřítomnost jakékoli zmínky v téměř osmdesátistránkovém edičním aparátu by mohla mluvit pro to, že do textu nové edice se sahalo jen v případě

tiskových chyb – jenže už z názvu prvního Hrabalova textu v knize, úvodní povídky Perličky na dně Večerní kurs, je zřejmé, že k progresivní úpravě pravopisu – domnívám se, že zbytečně – došlo, a ediční poznámka by tuto operaci měla konstatovat a zdůvodnit.

Kromě užšího rozsahu a obměněného uspořádání spočívá rozdíl mezi dnešní edicí a počinem Pražské imaginace v podobě komentáře. Ten přináší ohromující množství informací. Editoři vykonali práci, která průkazně ukazuje, jak hluboce jsou čtyři Hrabalovy knihy z šedesátých let zakotveny v různých druzích slangu a v literárních, filmových, hudebních a zejména sportovních reáliích, a jak výrazně jsou situovány v topografii konkrétních míst. Vysvětlivky jsou s Hrabalovým textem provázány prostřednictvím horních indexů, což je obvyklé řešení, které je technicky prospěšné při lineární četbě, během níž lze poznámky konzultovat paralelně (nakladatelství proto mohlo k jedné záložce-tkanici přidat ještě druhou). Jistou nevýhodou takové volby je, že beletristický text nabývá přidáním horních indexů optické podoby odborného pojednání. Jakkoli čtenář ví, že čte uměleckou literaturu,

"Národní neštěstí," řekl Atomový Princ, "napakovanej závod to ale byl. Na začátku se držel vepředu Schade, Pirie, Chataway, placama se blejsknul i rytíř Gaston Reif. Ale vod vosmýho kola tekly nervičky. Zátopek nasadil ty svoje trháky, pak se ale dostal dopředu Mimoun a jaká škoda!"

rozložení textu na stránce je dotčeno prvkem, který přivolává jiné asociace (a to i při tak citlivé typografii, jako je ta Zieglerova):

„Národní neštěstí,“ řekl Atomový Princ, „napakovanej závod to ale byl. Na začátku se držel vepředu Schade,⁵ Pirie,⁶ Chataway,⁷ placama se blejsknul i rytíř Gaston Reif.⁸ Ale vod vosmýho kola tekly nervičky. Zátopek nasadil ty svoje trháky, pak se ale dostal dopředu Mimoun⁹ a jaká škoda!“

Vědět při četbě, co je komentováno, je cenná informace, ale ne vždy musí u beletristického textu stát na vrcholu hierarchie editorských účelů. U autora interpungujícího jako Hrabal tak, že článkování věty utváří sémantiku stejně podstatně, jako ji konstituuje lexikum a stylistika, je jakýkoli externí vstup, jenž slovesné informace opticky zmnožuje, neblahý víc než u spisovatelů stylizujících formálně konvenčněji. A to mají Hrabalovy knihy z šedesátých let při vší jazykové výbojnosti v zásadě stále ještě stabilní větnou strukturu. V dalších svazcích mladofrontovních Spisů však přijdou na řadu texty s mluvnický záměrně „chybným“ větným členěním (prozy psané od sedmdesátých let), „nekonečná“ věta Tanečních hodin, často frekventovaná trojtečka nebo eliminace tečky a čárky v prostředním dílu trilogie, a tam všude bude umístění horního indexu pro vnímání specifického rytmu vyprávění působit ještě rušivěji než v právě vydaném svazku.

(Pokračování příště)

